

אומדן להשפעת משבר הקורונה על המצב החברתי-כלכלי

מאת

מירי אנדבלד, אורן הלר, להב כראדי

מסמך זה מהווה המשך למאמר שפורסם בנושא השפעת הקורונה והמדיניות על ממדי העוני והאי שוויון בישראל. חישוב ההשפעות נעשה באמצעות מודל סימולציה המכמת את ההשפעה לשנת 2020 כולה, בהנחה של שיעור אבטלה ברמה של 20% במוצע שנתי ועל בסיס נתונים מנהליים של 2019 (ו-2018 לגבי עצמאים)¹. כן נכללים בו הצעדים האחרונים: הארכת דמי האבטלה עד ליוני 2021 (מאחר שהסימולציה מתייחסת לשנת 2020 המשמעות המעשית היא הארכה לדצמבר 2020) והמענקים האוניברסליים שניתנו בחודש אוגוסט 2020.² העדכון הנוכחי אינו כולל אפוא את הסגר השני ותוצאותיו, אולם ניתן ללמוד ממנו באופן העדכני ביותר הקיים על המגמות החברתיות שאפיינו את שנת 2020 מאז פרוץ המשבר.

בלוחות 1 ו-2 מובאים אומדנים של השפעת המשבר על שיעור העוני ועל המעברים בין מעמדות כלכליים במשק, בקרב משפחות לפי קבוצות אוכלוסייה שונות. לוח 1 מוצג בדומה להצגה המקובלת בדוחות העוני של הביטוח הלאומי, אך הפעם על בסיס נתונים מנהליים של 2019 וסימולציות עליהם. עמודת 1 עד 7 בלוח זה מציגות את תחולת העוני כאשר בכל עמודה מתווספת השפעתו של צעד מדיניות כך שהעמודה האחרונה מביאה את ההשפעה המצטברת של כל צעדי המדיניות שהובאו בחשבון. כך מתקבל שהשבר הגדול שהתרחש עם פרוץ המשבר ולפני הטבות הממשלה, אשר העלה את שיעור העוני של משפחות מ-21.7 ל-29.2 (עמודות 1 ו-2 בהתאמה), התמתן במידה ניכרת לאחר הפעלת כל רכיבי הסיוע המוצגים – אשר ננקטו עד אוגוסט 2020 – ושיעור העוני התקרב לרמתו טרם פרוץ המשבר (עמודה 7).

ניתן להסיק מהמצאים כי הנפגעים העיקריים מהמשבר הם:

- העצמאים אשר שיעור העוני בקרבם גדל בצורה חדה – בכ-20%.
- שכירים עם גידול מתון בהרבה בתחולת העוני של כ-5%.
- במקרים שבהם שני בני הזוג עובדים, שיעור העלייה היה חד יחסית – כ-9%.
- בקרב צעירים עד גיל 29 הגידול בשיעור העוני היה כמעט 5%. בקרב מבוגרים יותר העוני עלה פחות ובקרב קשישים הוא ירד.
- שיעור העוני הכללי עלה למרות הפעלת האמצעים בכ-2.4% ובסדר גודל דומה בכל קבוצות האוכלוסייה, אם כי העלייה מעט גדולה יותר בקרב יהודים ובפרט ותיקים, בהשוואה לעולים, ערבים וחרדים.

¹ פרטים לגבי הגרסה המקורית שנעשתה על נתוני 2018 (ו-2017 לגבי עצמאים) ר' במאמרם של מירי אנדבלד, אורן הלר ולהב כראדי, https://www.bit.gov.il/Publications/Social_Security/bitachon110/Pages/miri.aspx

² הצורך בסימולציה נבע מכך שסקרי הוצאות והכנסות המשפחה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס), ודוחות העוני המבוססים עליהם, מופקים בדרך כלל בפיגור של כ-12 חודשים בהשוואה לתקופת הסקירה. הלמ"ס אף הודיעה לאחרונה שהפיגור בהעברת תוצאות סקר 2019 בשלמותו יהיה אף גדול יותר, בגלל שינויים טכנולוגיים שבוצעו בסקר של אותה שנה.

- חלה עליה ניכרת (3.7%) בקרב משפחות עם ילדים, בפרט במשפחות החד-הוריות (3.8%) ובמשפחות עם 1 עד 3 ילדים (5.1%).

- קבוצות מסוימות לא נפגעו ובראשן קבוצות עם שיעורי תעסוקה נמוכים: האזרחים הוותיקים (ירידה של כ-5%) ואנשים בגיל העבודה שלא עובדים ומשפחותיהם.

כך, התמונה שמתקבלת היא שככל שהאנשים פעילים יותר, צעירים יותר ונוטים להיות עצמאים או פריילנסרים, הפגיעה הכלכלית בהם הייתה משמעותית יותר.

לוח 2 מפרט את ההשפעה על המעמדות הכלכליים, המחולקים כמקובל ב-OECD ובבנק העולמי³ לחמש שכבות: העשירים, שכבת הביניים העליונה, שכבת הביניים המרכזית, שכבת הביניים הנמוכה והשכבה החיה בעוני.⁴

7% מאלו שהיו בשכבת הביניים הנמוכה ו-1% מאלו שהיו בשכבת הביניים טרום המשבר נקלעו למצב של עוני לאחר המשבר והמדיניות שהופעלה. 4% משכבת הביניים חוו ירידה חדה בהכנסות אך לא הדרדרו לעוני, וכך גם 10% משכבת הביניים הגבוהה ו-5% משכבת העשירים שירדו במעמד הכלכלי. יצוין שחלק ממשקי הבית חוו שיפור במצבם הכלכלי אך השיעורים קטנים יותר.

לסיכום, הסימולציה שתוצאותיה מובאות במסמך זה מראה מחד מה גדול המשבר הכלכלי שפקד את ישראל בשנה זו, ומאידך ממחישה את השפעת המדיניות למיתון המשבר בדמות הרחבת הזכאות לדמי האבטלה ומתן המענקים השונים. הממצאים מצביעים על אוכלוסיות שנפגעו מהמשבר באופן המשמעותי ביותר אשר עליהן יש למקד את הטיפול: עצמאים, צעירים ובני מעמד הביניים.

³ ר' OECD, THE SQUEEZED MIDDLE CLASS IN OECD AND EMERGING COUNTRIES: MYTH AND REALITY 2016

⁴ ר' על כך גם את דוח ממדי העוני והפערים החברתיים של השנים האחרונות.

לוח 1: אומדנים לשיעור העוני ולשינויים המצטברים בו בקרב משפחות

מספר הנפשות שהצטרפו למעגל העוני	מספר המשפחות שהצטרפו למעגל העוני	שיעור השינוי הכולל לעומת 2019	2020						2019	התפתחות לפי שלבי המדיניות
			מענק לכלל האוכלוסייה (אוגוסט)	הרחבת דמי אבטלה עד לסוף 2020	מענק ראשון (מקבלי קצבאות קיום, קשישים וילדים)	מענק הסתגלות לקשישים ומקדמות / מענקים לעצמאים	האומדן כולל דמי אבטלה רגילים (ללא התחשבות בתקנות לשעת חירום)	אומדן לשיעור העוני עקב משבר הקורונה, אלמלא הסיוע	לפי נתונים מינהליים	
56,200	17,900	2.4%	22.2	22.9	25.2	25.5	25.7	29.2	21.7	סה"כ
43,200	14,300	2.7%	19.1	19.7	21.8	22.1	22.2	25.9	18.6	יהודים
7,600	2,100	2.0%	44.4	45.7	48.8	49.3	49.4	52.3	43.6	חרדים
5,200	1,300	1.0%	21.9	22.6	24.6	24.9	25.0	29.4	21.7	עולים מ-1990
13,000	3,600	1.7%	37.4	38.7	41.9	42.3	42.4	45.4	36.7	ערבים
46,400	11,300	3.7%	24.9	25.9	28.6	29.0	29.1	32.7	24.0	משפחות עם ילדים
39,700	10,300	5.1%	20.1	21.0	23.8	24.1	24.3	28.1	19.1	מספר הילדים 1-3
6,700	1,000	1.0%	47.6	49.1	51.3	52.1	52.2	54.9	47.1	מספר הילדים 4+
2,400	300	0.4%	59.2	60.8	62.8	63.5	63.6	65.9	58.9	מספר הילדים 5+
6,100	2,200	3.8%	33.5	34.9	39.0	39.7	39.8	44.5	32.3	חד-הוריות
69,500	27,000	6.1%	18.0	18.7	21.6	21.9	22.1	26.6	16.9	עובד
58,400	21,300	5.2%	17.4	18.1	21.2	21.4	21.5	26.4	16.5	שכיר
40,700	13,100	20.7%	15.9	16.5	17.9	18.1	18.9	21.2	13.1	עצמאי
-4,300	-2,300	-1.3%	72.7	73.5	73.5	73.7	73.7	73.7	73.7	לא עובד בגיל עבודה
27,400	17,000	5.1%	27.8	28.6	32.3	32.5	32.7	38.1	26.4	מפרנס אחד
42,100	10,100	9.2%	8.8	9.4	11.7	12.0	12.1	16.0	8.1	שני מפרנסים ויותר
18,100	10,400	4.6%	50.4	51.4	58.9	59.0	59.1	61.4	48.2	רמ"ב עד גיל 29
26,500	7,400	3.5%	23.4	24.2	26.9	27.2	27.4	32.8	22.6	רמב בגילאים 30-44
18,900	5,500	3.3%	15.3	16.0	17.4	17.6	17.7	22.7	14.8	רמב בגילאים 45-גיל הפנסיה
-7,000	-5,500	-4.5%	13.7	14.4	14.5	14.8	15.1	15.7	14.3	קשישים לפי הגדרה ישנה
-7,300	-5,500	-5.1%	13.7	14.4	14.5	14.8	15.0	15.2	14.4	בגיל פנסיוני לפי חוק

מספר הנפשות	מספר המשפחות	שיעור בקבוצה	
121,100	34,200	7.0%	סה"כ פגיעות במעמד הכלכלי :
20,700	8,300	1.0%	משכבת הביניים הנמוכה לעוני
193,800	67,000	4.0%	משכבת הביניים המרכזית לעוני
92,000	32,600	10.0%	משכבת הביניים המרכזית לשכבת הביניים הנמוכה
18,300	6,800	5.0%	משכבת הביניים הגבוהה לשכבת הביניים המרכזית
4,900	2,400	2.0%	משכבת העשירים לשכבת הביניים הגבוהה
411,800	151,300	4.6%	משכבת העשירים לשכבת הביניים המרכזית
			מסך המשפחות
			סה"כ שיפורים במעמד הכלכלי :
76,800	25,200	4.0%	מעוני לשכבת הביניים הנמוכה
65,800	21,700	4.0%	משכבת הביניים הנמוכה לשכבת הביניים המרכזית
169,100	56,800	1.7%	מסך המשפחות

*המקור : אנדבלד, גוטליב, היר, כראדי, ספטמבר 2020